

SYSTEMY SYGNALIZACJI POZARU W OBIEKTACH ZABYTKOWYCH

(wykonywanie obowiązku z wykazu Generalnego Konserwatora Zabytków)

Gdybyśmy analizowali różne rodzaje zagrożenia zabytków, od strony ich negatywnych skutków, to wówczas pożary znalazłyby się zdecydowanie na pierwszym miejscu. W ich wyniku giną bezpowrotnie zarówno zabytki nieruchome, jak i całe ruchome wyposażenie. W skrajnych przypadkach zabytki nieruchome mogą zostać całkowicie zniszczone. W sposób szczególny zagrożone są drewniane zabytki architektury, a zwłaszcza zabytkowe obiekty sakralne. To one dominują w corocznej statystyce pożarów obiektów kultury.

Wśród wielu przyczyn pożarów na kilka najczęściej występujących należy zwrócić uwagę. Należą do nich: umyślne podpalenia, nieostrożne obchodzenie się osób dorosłych z ogniem, wady instalacji elektrycznych (w tym również niewłaściwe obsługiwanie odbiorników elektrycznych) oraz prace pożarowo niebezpieczne. Zdaniem Państwowej Straży Pożarnej występujący w strukturze przyczyn pożarów znaczny udział podpażeń umyślnych jest wielce niepokojący. W roku 2006 na 244 pożary w obiektach sakralnych, muzeach i galeriach oraz bibliotekach i archiwach w 74 przypadkach przyczyną było umyślne podpalenie. Szczególne zagrożenie wynika z faktu, że o ile liczbę i rozmiary pożarów powodowanych nieostrożnością ludzką czy brakiem dbałości o sprawność wyposażenia technicznego obiektów można przez planowe przedsięwzięcia prewencyjne znacząco ograniczyć, o tyle przeciwdziałanie świadomemu postępowaniu sprawców przestępstw pożarowych jest o wiele trudniejsze.

Jedną z form ochrony przeciwpożarowej zabytków jest ich wyposażenie w specjalistyczne urządzenia techniczne (np. systemy sygnalizacji pożaru, stałe czy półstałe instalacje gaśnicze, sieci hydrantowe).

Szczególne zagrożenie wynika z faktu, że o ile liczbę i rozmiary pożarów powodowanych nieostrożnością ludzką czy brakiem dbałości o sprawność wyposażenia technicznego obiektów można przez planowe przedsięwzięcia prewencyjne znacząco ograniczyć, o tyle przeciwdziałanie świadomemu postępowaniu sprawców przestępstw pożarowych jest o wiele trudniejsze.

Szczególna rola przypada systemom sygnalizacji pożaru, bowiem zapewniają one wykrywanie zagrożenia (pożaru) w jego wczesnej fazie. Zakres pojęciowy tej kategorii urządzeń zmieniał się. W Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 listopada 1992 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. z dnia 10 grudnia 1992 r.) określa się je jako instalacje sygnalizacyjno-alarmowe (§3 pkt. 5)¹. Rozporządzenie było kilkakrotnie zmieniane. Ostatnia nowelizacja była w roku 2006². Przepisy wprowadziły pojęcie systemu sygnalizacji pożaru. W jego skład wchodzi urządzenie sygnalizacyjno-alarmowe, urządzenie odbiorcze alarmów pożarowych i urządzenie odbiorcze sygnałów uszkodzeniowych. O systemie sygnalizacji pożaru będziemy mówili wtedy, gdy na zainstalowane urządzenia będą składały się trzy wymienione wcześniej elementy.

Już w przepisach z 1992 r. wprowadzono specjalne wymogi dotyczące ochrony przeciwpożarowej niektórych zabytków. Zgodnie z §18 pkt. 15, instalacje sygnalizacyjno-alarmowe stosuje się w muzeach oraz zabytkach budowlanych, wyznaczonych przez generalnego konserwatora za-

bytków w uzgodnieniu z komendantem głównym Państwowej Straży Pożarnej. Pierwsza lista zabytków powstała w 1993 r. i obejmowała około 2100 obiektów. Znalazły się na niej wszystkie muzea, uznano bowiem, że dla instytucji gromadzących zabytki ruchome, których jednym z głównych zadań jest ochrona zgromadzonych zbiorów, posiadanie instalacji sygnalizacyjno-alarmowej powinno być standardem. Biorąc pod uwagę liczbę zabytków wpisanych do rejestru zabytków, proponowana w 1993 r. lista była bardzo uboga, a mimo to wzbudziła liczne dyskusje i pewien opór u części właścicieli zabytków. W 1996 r. lista została na wniosek komendanta głównego Państwowej Straży Pożarnej zredukowana do 738 obiektów. Wniosek PSP opierał się, między innymi na analizie możliwości skutecznej interwencji. Straż Pożarna wnioskowała o wykreślenie z listy tych obiektów, którym ze względu na obiektywne warunki (np. położenie względem zawodowych jednostek ratowniczo-gaśniczych) nie mogła zapewnić szybkiego ratunku w przypadku powstania zagrożenia. Kolejnym ważnym czynnikiem, który został wzięty pod uwagę przy redukowaniu pierwotnej listy, była możliwość sfinansowania

wykonania instalacji sygnalizacyjno-alarmowej. Te i inne czynniki zostały uwzględnione i ostatecznie obowiązująca od roku 1996 lista liczyła 738 obiektów. W ciągu ostatnich 10 lat wykreślono z listy 12 obiektów zabytkowych. Skreślenia zostały spowodowane przede wszystkim zmianą funkcji obiektu. Ustalona procedura skreślenia obiektu z wykazu wymaga przedstawienia generalnemu konserwatorowi zabytków zgodnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków i komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej. Ich zdanie jest pomocne do podjęcia decyzji przez generalnego konserwatora zabytków, natomiast nie jest to stanowisko wiążące. W chwili obecnej na wykazie znajduje się 470 zabytków świeckich (przede wszystkim muzea) oraz 254 zabytkowe obiekty sakralne. Od wprowadzenia obowiązku posiadania instalacji sygnalizacyjno-alarmowej podłączonej do stacji monitoringu minęło już ponad 13 lat, a z przykrością trzeba stwierdzić, że wielu właścicieli zabytków nie wywiązało się jeszcze z nałożonego obowiązku. Z danych na koniec roku 2006 wynika, że wśród zabytków świeckich jeszcze 160 nie spełnia prawnego wymogu posiadania podłączenia do stacji monitoringu. Wśród zabytków sakralnych ten odsetek jest jeszcze większy, bowiem 2/3 wyznaczonych zabytków nie spełnia nałożonego obowiązku. Choć co roku kolejne pożary przypominają wszystkim o problemie ochrony przeciwpożarowej, to postęp prac jest niewielki. Na koniec 2004 r. 490 obiektów wyposażonych było w urządzenia sygnalizacyjno-alarmowe, ale tylko 351 z nich podłączonych do sieci monitoringu Państwowej Straży Pożarnej (tylko te w pełni wywiązały się z prawnego obowiązku). Problem monitoringu przeciwpożarowego zwrócił uwagę mediów po pożarze kościoła św. Katarzyny w Gdańsku w 2006 r. Wiele osób dziwiło się, że zabytek ten nie widnieje w wykazie obiektów podlegających obowiązkowi wyposażenia w system sygnalizacji pożaru. Jak już wcześniej napisałem, wybór zabytków był bardzo selektywny. Zwracano przede wszystkim uwagę na obiekt jako zabytek architektury i jego zabytkowe wyposażenie. W Gdańsku na wykazie generalnego konserwatora zabytków znajdują się trzy zabytkowe kościoły (Kościół Katedralny pw. Trójcy Świętej, Katedralna Bazylika pw. Wniebowzięcia NMP, kościół pw. św. Mikołaja). Paradok-

sem jest, że w chwili pożaru kościoła św. Katarzyny, żaden z gdańskich kościołów nie spełniał prawnego obowiązku!

Pod koniec roku 2006 generalny konserwator zabytków wystąpił z listem do wszystkich właścicieli i posiadaczy zabytków, wyrażającym troskę o stan zabezpieczenia zabytku i zapytaniem, jak widzą realizację obowiązku nałożonego 13 lat temu. Łącznie zostało wysłanych 51 pism do muzeów i 193 pisma do zarządców obiektów sakralnych. Z pierwszej grupy na list odpowiedziało blisko 50 proc. właścicieli, a z drugiej 33 proc. Większość właścicieli tłumaczyła się brakiem środków finansowych. Zdecydowana większość z tych, którzy odpowiedzieli na pismo generalnego konserwatora zabytków jednocześnie deklarowała, że zainstaluje system sygnalizacji pożaru. Wiele osób stwierdzało, że wypełniło już ten obowiązek. Weryfikacja tych informacji ujawniła, że nie wszyscy zdają sobie w pełni sprawę, czym tak naprawdę jest obowiązek posiadania systemu sygnalizacji pożaru (tj. instalacji wykrywczej podłączonej do monitoringu PSP). Znaczna część respondentów twierdziła, że wypełniła ten obowiązek, posiadała jedynie same urządzenia sygnalizacyjno-alarmowe (bez podłączenia do monitoringu) lub miała podłączenia lokalne do różnych firm i osób.

Ostatnie trzy lata sprzyjają realizacji obowiązku posiadania systemu sygnalizacji pożaru. Od kilku lat (od roku 2003) istnieją prawne podstawy do ubiegania się o dofinansowanie inwestycji związanych z wyposażeniem zabytku wpisanego do rejestru zabytków w system sygnalizacji pożaru. Dla części obiektów (np. zabytki drewniane) dotacja może pokryć nawet 100 proc. kosztów

(generalną zasadą jest dotowanie w wysokości 50 proc.). Można ubiegać się o środki w ramach różnych programów unijnych. W 2006 roku zabezpieczono 50 zabytkowych kościołów w Wielkopolsce, do końca tego roku w ramach Programu TARCZA zostanie zabezpieczonych również blisko 50 kościołów drewnianych w Archidiecezji Krakowskiej. Jeśli się chce, to naprawdę można zdobyć środki finansowe. Uwzględniając właśnie nowe możliwości finansowania inwestycji związanych z zabezpieczeniem zabytków, rozważa się rozszerzenie obowiązującego wykazu o nowe zabytki. Wydaje się jednak, że najpierw wskazane byłoby dokończenie wyposażania już znajdujących się na wykazie. Najważniejszym jest jednak znalezienie takich rozwiązań, które zdyscyplinowałyby właścicieli i posiadaczy zabytków do realizacji prawnego obowiązku posiadania systemu sygnalizacji pożaru. To jest przede wszystkim rola Państwowej Straży Pożarnej. Wydaje się, że ma ona odpowiednie mechanizmy prawne, tylko nie w pełni z nich korzysta. Sądzę, że warto działać energiczniej, a nie czekać na kolejne nieszczęścia, które tylko na pewien czas zwiększają aktywność wszystkich zainteresowanych osób i instytucji, po czym sytuacja wraca do punktu wyjścia. Naprawdę nie mamy czasu – zagrożenie pożarem jest bardzo duże i nie maleje. ■

Fot. Arch. 00ZP

PRZYPISY

- ¹ §3 pkt. 5) Ilekroć w przepisach rozporządzenia jest mowa o: instalacji sygnalizacyjno-alarmowej – rozumie się przez to instalację automatycznego wykrywania i przekazywania informacji o pożarze.
- ² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. Nr 80 poz. 563 z dnia 11 maja 2006 r.).